

УДК 911.53 : 911.2(477.44)

Яцентюк Ю.В.

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Екомережа Мурованокуриловецького району як парадинамічна антропогенна ландшафтна система

У статті розглянуто екомережу Мурованокуриловецького району Вінницької області як парадинамічну антропогенну ландшафтну систему. Виділено та охарактеризовано ключові та сполучні території екомережі Мурованокуриловецького району. Виокремлено та охарактеризовано Мурованокуриловецький та Наддністрянсько-Бернашівський регіональні центри біорізноманіття. Виділено 14 локальних біоцентрів екомережі Мурованокуриловецького району Вінницької області. Проаналізовано біотичне і ландшафтне різноманіття ключових територій екомережі району. Вказано географічне положення та площі локальних біоцентрів. Визначено перелік видів флори та фауни ключових територій місцевої екомережі Мурованокуриловецького району. Наведено перелік видів тварин та рослин Червоної книги Вінницької області, Червоної книги України та Європейського Червоного списку, що мешкають у регіональних центрах біорізноманіття та біоцентрах Мурованокуриловецького району Вінницької області. Вказано перелік рослинних угруповань Зеленої книги України, які виявлені у межах регіональних центрів біорізноманіття досліджуваної території. Проаналізовано зв'язок регіональних центрів біорізноманіття та локальних біоцентрів із певними природно-заповідними об'єктами і територіями Мурованокуриловецького району Вінницької області. Виявлено особливості простягання екокоридорів екологічної мережі цього району, що сполучають між собою регіональні центри біорізноманіття та локальні біоцентри. Вказано географічне положення та морфометричні параметри Лядівського та Ялтушківсько-Дашівського регіональних екокоридорів, що проходять територією Мурованокуриловецького району. Вказано параметри буферних зон навколо ключових територій екомережі району. Виділено та охарактеризовано зони потенційної ренатуралізації екомережі Мурованокуриловецького району.

Ключові слова: парадинамічна антропогенна ландшафтна система, ключова територія, біоцентр, екомережа, регіональний центр біорізноманіття, сполучна територія, екокоридор.

Яцентюк Ю.В. Экосеть Мурованокуриловецкого района как парадинамическая антропогенная ландшафтная система. В статье рассмотрена экосеть Мурованокуриловецкого района Винницкой области как парадинамическая антропогенная ландшафтная система. Выделены и охарактеризованы ключевые и соединительные территории экосети Мурованокуриловецкого района. Выделены и охарактеризованы Мурованокуриловецкий и Надднестрянско-Бернашовский региональные центры биоразнообразия. Выделены 14 локальных биоцентров экосети Мурованокуриловецкого района Винницкой области. Проанализированы биотическое и ландшафтное разнообразие ключевых территорий экосети района. Указано географическое положение и площади локальных биоцентров. Определен перечень видов флоры и фауны ключевых территорий местной экосети Мурованокуриловецкого района. Приведен перечень видов животных и растений Красной книги Винницкой области, Красной книги Украины и Европейского Красного списка, которые проживают в региональных центрах биоразнообразия и биоцентрах Мурованокуриловецкого района Винницкой области. Указан перечень растительных сообществ Зеленой книги Украины, которые обнаружены в пределах региональных центров биоразнообразия исследуемой территории. Проанализирована связь региональных центров биоразнообразия и локальных биоцентров с определенными природно-заповедными объектами и территориями Мурованокуриловецкого района Винницкой области. Выявлены особенности простирания экокоридоров экологической сети этого района, которые соединяют между собой региональные центры биоразнообразия и локальные биоцентры. Указано географическое положение и морфометрические параметры Лядовского и Ялтушковско-Дашевского региональных экокоридоров, которые проходят по территории Мурованокуриловецкого района. Указаны параметры буферных зон вокруг ключевых территорий экосети района. Выделены и охарактеризованы зоны потенциальной ренатурализации экосети Мурованокуриловецкого района.

Ключевые слова: парадинамическая антропогенная ландшафтная система, ключевая территория, биоцентр, экосеть, региональный центр биоразнообразия, соединительная территория, экокоридор.

Yatsentyuk Yu.V. The ecological network of Murovanokurylovetsky district of Vinnytsia region as a paradyamic anthropogenic landscape system. The ecological network of Murovanokurylovetsky district of Vinnytsia region as a paradyamic anthropogenic landscape system is considered in this article. The key and connective territories of Murovanokurylovetsky district of Vinnytsia region are identified and characterized. The Murovanokurylovetsky and Naddnistriansko-Bernashivsky regional centres of biodiversity are distinguished and described. Fourteen biocentres of the ecological network of Murovanokurylovetsky district of Vinnytsia region are identified. Among them there are Naddnistriansky, Dniestersky, Zhytnykyvsky, Blakytynivsky, Vyscheolchedayivsky, Nemerchensky, Rivnensky, Nyshivetsky, Snitkivsky, Druzhbivsky, Volodymyrivsky, Murovanokurylovetsky, Kotyuzhansky and Mykhaylivetsky biocentres. The biological and landscape diversity of key areas of the ecological network of Murovanokurylovetsky district of Vinnytsia region is analyzed. The geographical location and the areas of local biocentres are specified. The list of species of flora and fauna of the key areas of the ecological network of Murovanokurylovetsky district of Vinnytsia region is determined. The diversity of flora species in the key areas of ecological network of Murovanokurylovetsky district of Vinnytsia region is analyzed. The fauna species of the biocentres of the ecological network of the analysed area are indicated. The list of species of animals and plants belonging to the Red Book of Vinnytsia region, the Red Book of Ukraine and the European Red List, living in the regional centres of biodiversity and biocentres of Murovanokurylovetsky district of Vinnytsia region is determined. The geographical location and the areas of the regional centers of biodiversity of the ecological network of Murovanokurylovetsky district are specified. The peculiarities of the landscape systems of Murovanokurylovetsky and Naddnistriansko-Bernashivskohy regional centers of biodiversity are noted. The list of flora and fauna species belonging to the Red Book of Ukraine, which are found within Murovanokurylovetsky and Naddnistriansko-Bernashivskohy regional centers of biodiversity, is given. The species of flora and fauna belonging to the Red Book of Vinnytsia region, which are found within the regional centres of biodiversity of the ecological network of Murovanokurylovetsky district are specified. The list of plant associations belonging to the Green Book of Ukraine which are identified within the territory of the regional centers of biodiversity in the studied area is given. The connection between the regional centers of biodiversity and corresponding natural protected objects and areas of Murovanokurylovetsky district of Vinnytsia region is analyzed. The peculiarities of ecosystems of Murovanokurylovetsky and Naddnistriansko-Bernashivskohy regional centers of biodiversity are distinguished. The features of the natural components within the territory of the local biocentres of Murovanokurylovetsky district are analysed. The connection between the local biocentres of the ecological network and the territories and the objects of the natural reserve fund of Murovanokurylovetsky district of Vinnytsia region is revealed. The peculiarities of the landscapes within the biocentres of the ecological network of this district are analysed. The list of species belonging to the European Red List, living within the local biocentres of Murovanokurylovetsky district is given. The species belonging to the Red Book of Ukraine, which are found in the biocentres of the ecological network of Murovanokurylovetsky district are named. Special and unique natural complexes of the biocentres of this area are highlighted. The age and the current state of the plant associations found within the local biocentres of the ecological network of Murovanokurylovetsky district of Vinnytsia region are specified. The peculiarities of tracts and types of areas within the biocentres of Murovanokurylovetsky district are noted. The location of meadow-steppe vegetation within the local biocentres of the ecological network of the studied area is specified. The peculiarities of the stretching of the ecological corridors of Murovanokurylovetsky ecological network are defined. The regional centers of biodiversity that connect national ecological corridors are specified. The features of the regional connecting areas of Murovanokurylovetsky ecological network are shown. The geographical and morphometric parameters of Lyadivsky and Yaltushkivsko-Dashivsky regional ecological corridors that pass through the territory of Murovanokurylovetsky district are specified. The area, the length, the maximum and minimum width of the ecological corridors of the studied area are defined. The key areas that connect Lyadivsky and Yaltushkivsko-Dashivsky regional ecological corridors are identified. Ten connecting areas of the local level are highlighted: Bahtynsko-Batizky, Zhvansky, Karayetsky, Suhokarayetsky, Nemerchensky, Nemiysky, Naddnistriansky, Prydnistersky, Vyscheolchedayivsky and Morozivsky. The information about their geographical location and morphometric parameters is given. The connecting territories of the local level that connect the local biocentres are defined. The parameters of buffer zones around key areas of the ecological network area are specified. The areas of potential renaturalization of the ecological network of Murovanokurylovetsky district are distinguished and characterized.

Keywords: paradyamic anthropogenic landscape system, key area, biocentre, ecological network, regional centre of biotic diversity, connective territory, ecological corridor.

Наявність проблеми. Сьогодні природа Вінниччини зазнала докорінного перетворення під впливом людини. Залишки квазіприродних ландшафтних комплексів значно віддалені один від одного. В умовах ізоляції навіть заповідні об'єкти зазнають негативних антропогенних змін. Зменшується біотичне та ландшафтне різноманіття території, погіршуються стан навколишнього природного середовища та умови життєдіяльності людини. Це призводить до збільшення захворюваності та смертності населення. Тому важливим є формування місцевих екомереж адміністративних районів Вінницької області. За їх допомогою можна спроектувати цілісну систему важливих для підтримання екорівноваги об'єктів і територій.

В умовах мізерності площ натуральних ландшафтів пропонуємо формувати екомережу як парадинамічну антропогенну ландшафтну систему. При цьому у структуру екомережі будуть включені цінні, у різному ступені антропогенізовані території. Це дозволить забезпечити генетичну, динамічну та ландшафтну цілісність екомереж.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Формування місцевих екологічних мереж адміністративних районів Вінницької області щойно розпочалось. Тому присвячені цій тематиці публікації наразі поодинокі. Ми розробили локальні схеми екомережі Мурованокуриловецького [5] та Жмеринського районів. Тривають роботи з розробки місцевої схеми екологічної мережі Могилів-Подільського району [3] та міста Могилів-Подільський.

Мета статті – розглянути екомережу Мурованокуриловецького району Вінницької області як парадинамічну антропогенну ландшафтну систему.

Результати дослідження. Ми розглядаємо екомережу як цілісну парадинамічну антропогенну ландшафтну систему ключових, сполучних, відновлювальних і буферних територій, екотехнічних розв'язок та інтерактивних елементів. Вони пов'язані між собою спільністю генезису, одночасністю або послідовністю виникнення та розвитку, динамічними зв'язками.

У структурі екомережі Мурованокуриловецького району Вінницької області як парадинамічної антропогенної ландшафтної системи виділено 16 ключових та 14 сполучних територій, 20 зон потенційної ренатуралізації.

У межах району відсутні національні природні ядра, але виділено два регіональних центри біорізноманіття (Мурованокуриловецький та Наддністрянсько-Бернашівський) та 14 локальних біоцентрів.

Мурованокуриловецький регіональний центр біорізноманіття займає площу 3489,4 га. Він сформувався на основі ботанічного заказника місцевого значення «Значок» та заповідного урочища «Богушево». Тут зростають такі види рослин Червоної книги України: гніздівка звичайна, ковила волосиста, коручка темно-червона і чемерниковидна, любка дволиста, підсніжник білосніжний. До обласного Червоного списку занесені такі рідкісні для Вінницької області види рослин: асплений волосовидний та муровий, гадюча цибулька занедбана, горицвіт весняний, китятки сибірські, конвалія звичайна, півники злаколисті, проліска дволиста, пухирник ламкий, цмин пісковий, шолудивник Кауфмана [2].

На території Мурованокуриловецького регіонального центру біорізноманіття мешкають такі види тварин, занесені до Європейського Червоного списку: аріон, палемон, рябець великий, телеїус, вусач великий дубовий західний, деркач, вовчок ліщиновий. До Червоної книги України занесені такі види тварин цієї ключової території: подалірій, стрічкарка блакитна, стрічкарка орденська

малинова, мідянка, сорокопуд сірий, борсук звичайний.

Наддністрянсько-Бернашівський регіональний центр біорізноманіття займає площу 3124,7 га. Він сформувався на основі ботанічного заказника місцевого значення «Наддністрянський», ландшафтного заказника місцевого значення «Дністер» і гідрологічного заказника місцевого значення «Переладино». Тут охороняються ландшафтні комплекси каньйону Дністра та його лівих приток Жвану й Матерки. Це переважно дубово-грабові ліси. Особливу цінність становлять схилі урочища «стінки» з лучностеповою рослинністю.

Виявлено місцезростання таких видів рослин Червоної книги України: булатка великоквіткова, гніздівка звичайна, клокичка периста, ковилі волосиста та пірчаста, коручка темно-червона і чемерниковидна, лілія лісова, любка дволиста і зеленоквіткова, підсніжник білосніжний. Тут зростають такі рідкісні для Вінницької області види рослин, що занесені до обласного Червоного списку: аспленій волосовидний, берека, воловик Баррельє, волошка Бессера, горицвіт весняний, маренка дністровська, осока парвська, півники злаколисті та угорські, пухирник ламкий, цмин пісковий, чемериця чорна, шолудивник Кауфмана.

На території Наддністрянсько-Бернашівського регіонального центру біорізноманіття мешкають такі види тварин, занесені до Європейського Червоного списку: вусач великий дубовий західний, поліксена, рябець великий, слимак виноградний, орлан-білохвіст, деркач, вовчок ліщиновий. До Червоної книги України занесені такі види тварин: люцина, пістрянка весела, подалірій, поліксена, сколія степова, стрічкардка орденська малинова й тополева, ведмедиця гера, вусач великий дубовий західний, жук-олень, ксилокопа фіолетова, мідянка, зміїд, сорокопуд сірий, ховрах європейський, борсук звичайний.

У структурі екомережі Мурованокуріловецького району виділено 14 локальних біоцентрів: Наддністрянський, Дністерський, Житниківський, Блакитнівський, Вищеольчедаївський, Немерченський, Рівненський, Нишівецький, Снітківський, Дружбівський, Володимирівський, Муровано-куріловецький, Котюжанський та Михайлівецький.

Наддністрянський біоцентр знаходиться на південному заході Мурованокуріловецького району, поблизу с. Наддністрянське. Він сформувався на основі ботанічного заказника місцевого значення «Наддністрянський» та займає площу 709 га. На його території охороняються переважно ландшафтні комплекси каньйоноподібних долин Дністра та його лівої притоки Матерки.

У Наддністрянському біоцентрі ростуть такі види рослин Червоної книги України: булатка великоквіткова, коручка чемерниковидна й темно-червона, гніздівка звичайна, лілія лісова, любка дволиста, клокичка периста. Виявлено рослинні угруповання Зеленої книги України: асоціація дубових лісів із дуба звичайного свидиново-парвськоосокових; група асоціацій дубових лісів ліщинових; група асоціацій дубових лісів із дуба звичайного кизилових; асоціації грабово-дубового лісу волосистоосокового та яглицевого.

На території Наддністрянського біоцентру мешкають такі види тварин Європейського Червоного списку: мурашка руда лісова, вусач великий дубовий західний та вовчок ліщиновий. До Червоної книги України занесені такі види тварин: стрічкардка орденська малинова, вусач великий дубовий західний, ксилокопа звичайна, ксилокопа фіолетова, мідянка та борсук звичайний.

Дністерський біоцентр знаходиться між селами Наддністрянське, Жван, Дністровським водосховищем та Наддністрянським біоцентром і займає площу

436,9 га. Він простягається вздовж Дністровського водосховища та сформувався на основі ландшафтного заказника місцевого значення «Дністер». У ньому охороняються ландшафти Вінницького Придністер'я із лівим берегом каньйоноподібної долини Дністра.

У Дністерському біоцентрі ростуть коручка чемерниковидна, клокичка периста, ковилі волосиста і пірчаста Червоної книги України. Виявлено формації ковилів волосистої та пірчастої Зеленої книги України. Із тварин зустрічаються орлан-білохвіст, деркач і поліксена Європейського Червоного списку, ведмедиця гера, зміїд, ховрах європейський, люцина, сорокопуд сірий, борсук звичайний, сколія степова, ксилокопа звичайна та поліксена Червоної книги України.

Житниківський біоцентр розміщується між селами Житники, Вербовець, Балабанівка, Свидова та Петримани, у долині р. Бахтинка та її правої притоки. Він сформувався на основі гідрологічного заказника місцевого значення «Переладино», займає площу 180 га. У біоцентрі охороняються ландшафти грабової діброви на крутих кам'янистих схилах долини р. Бахтинка та її притоки. Заказник створений на основі трьох джерел природної мінеральної води «Регіна».

У межах Житниківського біоцентру виявлено місцезростання таких видів рослин Червоної книги України: коручка чемерниковидна, підсніжник білосніжний, гніздівка звичайна та лілія лісова. Тут виявлено такі рослинні угруповання Зеленої книги України: група асоціацій дубових лісів ліщинових; асоціації грабово-дубового лісу волосистоосокового та яглицевого.

У біоцентрі зустрічаються такі види тварин Європейського Червоного списку: вовчок ліщиновий, слимак виноградний та мурашка руда лісова. До Червоної книги України занесені мідянка, борсук звичайний та подалірій.

Блакитнівський біоцентр розміщується між селами Котюжани, Вищеольчедаїв, Блакитне та Морозівка, у долині р. Лядова. Він сформувався на основі ботанічного заказника місцевого значення «Значок» та займає площу 63 га. У заказнику охороняються ландшафтні комплекси стиглих вільхово-дубово-грабових лісових насаджень віком 114-119 років.

У межах Блакитнівського біоцентру виявлено місцезростання таких видів рослин Червоної книги України: коручка темно-червона, коручка чемерниковидна, підсніжник білосніжний, любка дволиста та гніздівка звичайна.

Зустрічаються вовчок ліщиновий, вусач великий дубовий західний, палемон, телеїус, рябець великий Європейського Червоного списку. До Червоної книги України занесені такі види тварин: стрічкарка блакитна, стрічкарка орденська малинова, борсук звичайний і вусач великий дубовий західний.

Вищеольчедаївський біоцентр розміщується між селами Вищеольчедаїв та Морозівка. Він сформувався на основі заповідного урочища «Богушево» та займає площу 18 га. У ньому охороняються ландшафтні комплекси вододільної діброви віком 114-119 років. Це похідні лісові угруповання.

У межах біоцентру ростуть коручка чемерниковидна та гніздівка звичайна Червоної книги України. Зустрічаються види тварин Європейського Червоного списку (вовчок ліщиновий, вусач великий дубовий західний) та Червоної книги України (мідянка, борсук звичайний, вусач великий дубовий західний).

Немерчанський біоцентр розміщується у селі Немерче, у балці, що відкривається у долину лівого допливу річки Лядова. Він сформувався на основі парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення «Немерчанський парк» та займає площу 20 га. Парк був заснований у 1886 році на

основі природного лісового масиву.

Виявлено такі види рослин Червоної книги України: цибуля ведмежа, підсніжник білосніжний, коручка чемерниковидна, гніздівка звичайна. Зустрічаються такі види тварин Червоної книги України: стрічкарка тополева, стрічкарка блакитна, стрічкарка орденська малинова та жук-олень.

Рівненський біоцентр розміщується на захід від села Рівне. Він займає розгалужену балку, що відкривається у долину річки Караєць. Біоцентр сформувався на основі ландшафтного заказника місцевого значення “Караєцький” та займає площу 60 га. Тут охороняються ландшафтні комплекси з угрупованнями степової рослинності. У них домінує бородач звичайний. У біоцентрі ростуть типові степові види полуниця зелена, шавлія дібровна, цибуля Вальдштейна. На схилах балки сформувались чагарникові угруповання з грушею звичайною, ялівцем звичайним, лохом вузьколистим та глодом одноматочковим. Виявлено місцезростання регіонально рідкісної леопольдії тонкоцвітої [1, с. 53-54].

Нишівський біоцентр розміщується на південь від села Нишівці. Біоцентр сформувався на основі ландшафтного заказника місцевого значення “Яришівська гора” та займає площу 130,2 га. У ньому охороняються ландшафтні комплекси каньйоноподібної долини річки Караєць із балками, численними ярами та борознами. Переважають рослинні угруповання природної степової рослинності з домінуванням бородача звичайного. На схилових місцевостях представлені степові угруповання із травами та чагарниками. Виявлено місцезростання регіонально рідкісної леопольдії тонкоцвітої [1, с. 53-54].

Снітківський біоцентр знаходиться між селами Снітків, Долиняни, Супівка. Біоцентр сформувався на основі ботанічного заказника місцевого значення “Долина ірисів” та займає площу 13,7 га. У ньому охороняються ландшафтні комплекси заболоченої заплави річки Караєць. Тут зростають півники болотні «Загального переліку рідкісних та зникаючих видів судинних рослин і тварин Вінницької області, які потребують охорони» затвердженого рішенням 34-ї сесії 5-го скликання Вінницької обласної Ради від 25 жовтня 2010 року №1139. Це найбільша у Вінницькій області популяція півника болотного, що є регіонально рідкісним видом.

Дружбівський біоцентр (площа 24 га) знаходиться між селами Рівне та Дружба. Він займає балку на лівому березі долини річки Караєць та сформувався на основі заповідного урочища “Шкаліків яр”. Тут у природному стані охороняється мальовничий ландшафт з болотами, струмком, озером і водоспадом, виходами вапнякових порід і лікарськими рослинами.

На цій території є місцезростання ковили волосистої Червоної книги України. Тут ростуть такі рідкісні (Червоний список Вінницької області) види рослин: асплений муровий, горицвіт весняний, гадюча цибулька занедбана, шолудивник Кауфмана, китятки сибірські. Виявлено формації ковили волосистої та осоки низької Зеленої книги України. У біоцентрі зустрічаються деркач, аріон та рябець великий Європейського Червоного списку. Виявлено такі види тварин Червоної книги України: джміль яскравий, подалірій, сорокопуд сірий, борсук звичайний.

Володимирівський біоцентр знаходиться між смт. Муровані Курилівці та селом Володимирівка. Він сформувався на основі заповідного урочища “Бучина” та займає площу 5,7 га. У ньому охороняється цінна ділянка насаджень бука лісового віком 130-160 років. У межах Володимирівського біоцентру знайдено

місцезростання коручки чемерниковидної, підсніжника білосніжного та гніздівки звичайної Червоної книги України. Виявлено такі регіонально-рідкісні рослинні угруповання: формація бука лісового та група асоціацій буково-дубових лісів.

Мурованокуриловецький біоцентр знаходиться у центрі смт. Муровани Курилівці, на лівому березі річки Жван. Він має площу 5 га та сформувався на основі парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення “Жван” і залишків замку XVI ст. Парк був заснований наприкінці XVIII століття на південь від замку. У межах біоцентру охороняється замкова гора із крутими схилами каньйоноподібної долини р. Жван. На території парку росте 57 видів дерев і кущів. Тут ростуть такі рідкісні для Вінницької області види рослин, що занесені до обласного Червоного списку: фіалка запашна, барвінок малий. Біоцентр є комплексним і має природоохоронне та історико-культурне значення.

Котюжанський біоцентр знаходиться у селі Котюжани, на правому березі річки Лядова. Він має площу 16,4 га та сформувався на основі парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення “Вікторія” (парк XIX ст.) і залишків панського палацу кінця XIX ст.

У біоцентрі охороняються ландшафти правого берега каньйоноподібної долини р. Лядова з парком, садом, джерелами, струмком, водоспадами, палацом, арковим мостом. Тут росте 60 видів дерев і кущів. Виявлено рослину клокичку перисту і тварину стрічкарку тополеву Червоної книги України.

Михайловецький біоцентр знаходиться у селі Михайлівці, на правому березі річки Дзвінок. Біоцентр сформувався на основі парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення “Михайловецький парк” та має площу 22 га. Михайловецький ландшафтний парк заснований наприкінці XVIII ст. Тут росте 45 видів дерев і кущів. У біоцентрі мешкають слимак виноградний та аріон Європейського Червоного списку, стрічкарка орденська малинова, стрічкарка блакитна та совка сокиркова Червоної книги України.

Усі ключові території Мурованокуриловецького району в тій чи іншій мірі зазнали антропогенного перетворення та включають до свого складу антропогенні ландшафти різних класів. Регіональні центри біорізноманіття та локальні біоцентри посередництвом сполучних територій динамічно пов'язані в єдину парадинамічну антропогенну ландшафтну систему екомережі району.

У межах Мурованокуриловецького району простягаються дві сполучні території національного рівня: Галицько-Слобожанський субширотний екокоридор та Дністровський субмеридіональний екокоридор. Вони детально описані в літературі [3; 5]. Тому не будемо зупинятись на їх характеристиці.

На території Мурованокуриловецького району проходять два регіональних екокоридори Лядівський та Ялтушківсько-Дашівський. *Лядівський* екокоридор сформувався долиною річки Лядова. Він сполучає Мурованокуриловецький та Лядівський регіональні центри біорізноманіття між собою та з Дністровським національним субмеридіональним екокоридором. Лядівський екокоридор займає 2000,77 га площі. Він простягається з півночі на південь на 17 км. Максимальна ширина екокоридору 2100 м, мінімальна – 348 м. Лядівський регіональний екокоридор з'єднує між собою Блакитнівський та Котюжанський біоцентри.

Ялтушківсько-Дашівський регіональний екокоридор займає площу 331,08 га. Він простягається між селом Степанки та межею з Барським і Шаргородським районами. Довжина цього екокоридору 3 км, максимальна ширина – 1824 м, мінімальна ширина – 873 м [4]. Горайська зона потенційної

ренатуралізації пов'язує Ялтушківсько-Дашівський регіональний екокоридор із Немійським локальним екокоридором.

У Мурованокуриловецькому районі виділено 10 локальних екокоридорів: Бахтинсько-Батізький, Жванський, Караєцький, Сухокараєцький, Немерченський, Немійський, Наддністрянський, Придністерський, Вищеольче-даївський та Морозівський. Більшість коридорів за місцеположенням є річково-долинними. Сухокараєцький коридор – яружно-балочний, Придністерський – вододільний, Морозівський та Вищеольчедаївський екокоридори – вододільно-схилові.

Бахтинсько-Батізький локальний екокоридор починається на захід від с. Конищів і простягається на південний схід до с. Галайківці. Тут Бахтинсько-Батізький локальний екокоридор з'єднується із Жванським коридором. Бахтинсько-Батізький локальний екокоридор є річково-долинним і представлений долинами річок Батіг та її лівої притоки Бахтинки. Його площа 1629,1 га, його довжина – 26 км. Він сполучає Житниківський біоцентр із Жванським локальним екокоридором, а через нього та через Дністровський національний екокоридор поєднуються Житниківський та Дністерський біоцентри.

Жванський локальний екокоридор починається на північ від с. Михайлівці та простягається на південь та південний схід до с. Жван. Тут він переходить у Могилів-Подільський район і з'єднується із Дністровським національним субмеридіональним екокоридором. Жванський екокоридор представлений долинами річок Дзвінок, Жван, а також – долиною правої притоки останньої – р. Батіг. Його площа 3565,2 га, довжина – 39 км. Він сполучає Михайлівецький та Мурованокуриловецький біоцентри між собою, а також Мурованокуриловецький та Наддністрянсько-Бернашівський регіональні центри біорізноманіття.

Караєцький локальний екокоридор починається на схід від села Михайлівці та простягається на південь, південний захід та південний схід до села Нишівці. Нижче за течією р. Караєць екокоридор переходить у Могилів-Подільський район і з'єднується із Дністровським національним субмеридіональним екокоридором. Площа Караєцького екокоридору 2353,5 га, довжина – 38 км. Він поєднує Снітківський, Дружбівський, Рівненський та Нишівецький біоцентри між собою, Мурованокуриловецький, Наддністрянсько-Бернашівський та Лядівський регіональні центри біорізноманіття.

Сухокараєцький локальний екокоридор сформувався у балці Сухий Караєць. Він починається на південь від смт. Муровані Курилівці та простягається на південний схід до села Рівне. Нижче цей екокоридор переходить у Караєцький екокоридор. Площа Сухокараєцького локального екокоридору 351,96 га, його довжина – 7951 м. У межах цього екокоридору знаходиться Рівненський біоцентр.

Наддністрянський локальний екокоридор представлений долиною безіменного струмка – лівої притоки Дністра. Він починається на південний захід від с. Виноградне та простягається на південь та південний схід через с. Наддністрянське до Дністровського національного екокоридору. Площа Наддністрянського локального екокоридору 338,45 га, його довжина – 7 км. Він посередництвом Придністерського локального екокоридору сполучає Наддністрянський та Дністерський біоцентри між собою.

Немійський локальний екокоридор починається з Барського району. У Мурованокуриловецькому районі він простягається з північних околиць сіл Петрівка та Українське на південний схід через села Привітне, Горай, Лучинець та Плоске до північних околиць села Сугаки Могилів-Подільського району.

Площа Немійського екокоридору 877,44 га, периметр – 45663 м, довжина – 21 км, мінімальна ширина – 211 м, максимальна ширина – 740 м. Він сполучає Ялтушківсько-Дашівський регіональний та Галицько-Слобожанський національний екокоридори з Дністровським національним екокоридором. Посередництвом Горайської зони потенційної ренатуралізації між собою сполучаються Немійський локальний та Ялтушківсько-Дашівський регіональний екокоридори. Немійський локальний екокоридор є річково-долинним і представлений долиною річки Немія.

Придністерський локальний екокоридор знаходиться на південний захід від с. Виноградне та на північ від с. Наддністрянське. Його площа 65,87 га. Цей екокоридор має форму не зовсім правильної трапеції. Довжина її північного ребра 810 м, південного – 920 м, західного – 772 м, східного – 800 м. Локальний екокоридор сполучає Наддністрянський біоцентр з Наддністрянським локальним екокоридором, а через нього – з Дністерським біоцентром.

Немерченський локальний екокоридор представлений долинами безіменної лівої притоки р. Лядова та безіменного струмка, що впадає у цю притоку з правого берега. Площа екокоридору 89,88 га, довжина – 2770 м. Він починається у с. Немерче та простягається на південь, південний захід та захід до межі Мурованокуриловецького та Могилів-Подільського районів. Немерченський локальний екокоридор сполучає Немерченський біоцентр з Лядівським регіональним екокоридором, а через нього – з Котюжанським і Блакитнівським біоцентрами. Також через Лядівський екокоридор відбувається поєднання Немерченського біоцентру з Лядівським регіональним центром біорізноманіття.

Морозівський локальний екокоридор знаходиться між селами Морозівка та Вищеольчедаїв, займає вододільні місцевості та дві балки на схилах річкової долини Карайця. Він простягається від східних околиць с. Морозівка до Вищеольчедаївського біоцентру. Площа екокоридору 80,9 га. Він має неправильну форму, витягнутий з північного сходу на південний захід. Його довжина – 1100 м, максимальна ширина – 792 м, мінімальна ширина – 577 м. Морозівський екокоридор сполучає Вищеольчедаївський біоцентр із Караєцьким локальним екокоридором, а через нього – із Снітківським, Дружбівським та Нишівецьким біоцентрами, Лядівським регіональним центром біорізноманіття.

Вищеольчедаївський локальний екокоридор знаходиться між сс. Морозівка, Перекоринці, Попелюхи та Вищеольчедаїв, на західній та південно-західній околиці останнього. Він простягається від Вищеольчедаївського біоцентру околицями с. Вищеольчедаїв до Лядівського регіонального екокоридору. Площа Вищеольчедаївського локального екокоридору 492,12 га, довжина – 4410 м. Він сполучає Вищеольчедаївський біоцентр з Лядівським регіональним екокоридором. За допомогою цих двох екокоридорів між собою можуть сполучатись Вищеольчедаївський, Блакитнівський та Котюжанський біоцентри.

Для захисту та збереження ландшафтів від негативного антропогенного впливу парагенетично із ключовими і сполучними територіями формуються буферні території. Вони представлені буферними зонами навколо регіональних центрів біорізноманіття, біоцентрів, національних, регіональних і локальних екокоридорів. Загальна площа буферних територій Мурованокуриловецького району 3001,19 гектарів, що складає 3,38 % від його площі.

До складу екомережі як парадинамічної антропогенної ландшафтної системи органічно входять відновлювальні території. Вони представлені зонами потенційної ренатуралізації. У межах Мурованокуриловецького району виділено

20 зон потенційної ренатуралізації: Конищівська, Житниківська, Вербовецька, Винограднівська, Наддністрянська, Жванська, Галайківецька, Володимирівська, Мурованокуриловецька, Посухівська, Дерешовська, Михайлівецька, Ялтушківська, Білянська, Караєцька, Нишівецька, Котюжанська, Блакитнівська, Горайська та Глибочодолинська. Загальна їх площа 6222,16 га, що становить 7,02 % від площі району. Вони охоплюють витoki приток головних річок району, ділянки крутих схилів річкових долин із ерозійними формами рельєфу, лісові, лучностепові та водно-болотні ландшафтні комплекси.

Висновки. Отже, екомережа Мурованокуриловецького району Вінницької області представляє собою парадинамічну антропогенну ландшафтну систему. У ній генетично та динамічно пов'язані ключові, сполучні, буферні, відновлювальні території, інтерактивні елементи та екотехнічні розв'язки. У структурі парадинамічної антропогенної ландшафтної системи екомережі Мурованокуриловецького району виділено 16 ключових і 14 сполучних територій, 20 зон потенційної ренатуралізації. Серед ключових територій виділено 2 регіональних центрів біорізноманіття та 14 біоцентрів. Вони відрізняються найбільшим біотичним і ландшафтним різноманіттям, органічно взаємопов'язані в парадинамічній антропогенній ландшафтній системі екокоридорами. Серед останніх 2 національних, 2 регіональних і 10 локальних екокоридорів. Більшість сполучних територій простягаються долинами річок.

1. Створення кадастру рідкісних видів рослин області і виділення на його основі природних ядер екомережі: Повний науковий звіт про науково-дослідну роботу / Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. – Київ, 2005.
 2. Яцентюк Ю.В. Екомережа Вінницької області / Ю.В. Яцентюк. – Вінниця: ПП «ТД «Едельвейс і К», 2011.– 128 с.
 3. Яцентюк Ю.В. Регіональні центри біорізноманіття Могилів-подільського району / Ю.В. Яцентюк // П'ята Могилів-Подільська науково-краєзнавча конференція / Матеріали конференції, (Могилів-Подільський, 16-17 жовтня 2015 р.) – Вінниця, 2015. – С.456-462.
 4. Яцентюк Ю.В. Сполучні території екомережі Вінницької області / Ю.В. Яцентюк // III-й Всеукраїнський з'їзд екологів з міжнародною участю. – Т.1. – Вінниця: ВНТУ, 2011. – С.279-282.
 5. Яцентюк Ю.В. Сполучні території екомережі Мурованокуриловецького району / Ю.В. Яцентюк // Перша Мурованокуриловецька науково-краєзнавча конференція / Матеріали конференції (Муровані Курилівці, 21-22 жовтня 2016 р.). – Вінниця, 2016. – С. 26-30.
1. Stvorennya kadastru ridkisnykh vydiv roslyn oblasti i vydilennya na yoho osnovi pryrodnykh yader ekomerezhi: Povnyy naukovyy zvit pro naukovo-doslidnu robotu / Instytut botaniky im. M.H. Kholodnoho NAN Ukrainy. – Kyiv, 2005.
 2. Yatsentyuk Yu.V. Ekomerezha Vinnyts'koyi oblasti / Yu.V. Yatsentyuk. – Vinnytsya: PP «TD «Edel'veys i K», 2011.– 128 s.
 3. Yatsentyuk Yu.V. Rehional'ni tsentry bioriznomanittya Mohyliv-podil's'koho rayonu / Yu.V. Yatsentyuk // P'yata Mohyliv-Podil's'ka naukovo-kraeyznavcha konferentsiya / Materialy konferentsiyi, (Mohyliv-Podil's'kyu, 16-17 zhovtnya 2015 r.) – Vinnytsya, 2015. – S.456-462.
 4. Yatsentyuk Yu.V. Spoluchni terytoriyi ekomerezhi Vinnyts'koyi oblasti / Yu.V. Yatsentyuk // III-y Vseukrayins'kyu z'yizd ekolohiv z mizhnarodnoyu uchastyu. – T.1. – Vinnytsya: VNTU, 2011. – S. 279-282.
 5. Yatsentyuk Yu.V. Spoluchni terytoriyi ekomerezhi Murovanokurylovets'koho rayonu / Yu.V. Yatsentyuk // Persha Murovanokurylovets'ka naukovo-kraeyznavcha konferentsiya / Materialy konferentsiyi (Murovani Kurylivtsi, 21-22 zhovtnya 2016 r.). – Vinnytsya, 2016. – S. 26-30.

Подано до редакції 04.11.2016

Рецензент – доктор географічних наук А.В. Гудзевич